

Đurđevački govor u razrednoj nastavi (prikaz tematskih aktivnosti)

Karlovčan, Leonarda

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:487783>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Leonarda Karlovčan

ĐURĐEVAČKI GOVOR U RAZREDNOJ NASTAVI
(PRIKAZ TEMATSKIH AKTIVNOSTI)

Diplomski rad

Zagreb, srpanj, 2024.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Leonarda Karlovčan

**ĐURĐEVAČKI GOVOR U RAZREDNOJ NASTAVI
(PRIKAZ TEMATSKIH AKTIVNOSTI)**

Diplomski rad

**Mentorica rada:
doc. dr. sc. Jelena Vignjević**

Zagreb, srpanj, 2024.

Zahvala

Zahvaljujem se prvenstveno profesorici Jeleni Vignjević što je prihvatila mentorstvo i što me stručno i uspješno vodila kroz pisanje cijelog rada.

Isto tako, zahvaljujem se ravnatelju Osnovne škole Đurđevac koji mi je omogućio provođenje tematskih aktivnosti u svrhu pisanja rada te učiteljici i cijelom 3. razredu koji su surađivali i olakšali mi cjelokupni proces.

Za kraj, hvala mojoj obitelji i prijateljima bez čije bi podrške ovo bilo znatno teže. Hvala za svaku lijepu riječ i savjet tokom cijelog fakultetskog obrazovanja.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Komunikacija u razrednoj nastavi	3
2.1. Komunikacija tijekom nastave.....	4
2.2. Komunikacija među učenicima.....	6
2.3. Usputna komunikacija	7
3. Govor u razrednoj nastavi	10
3.1. Poticanje govora	10
3.2. Govorno okruženje	11
3.3. Dječji jezični razvoj između zavičajnoga i standardnog jezika.....	12
4. Kajkavsko narječje	16
4.1. Rasprostranjenost i osobitosti kajkavskog narječja	17
4.2. Đurđevački mjesni govor.....	20
4.3. Kajkavska dječja književna baština	24
5. Prikaz tematskih aktivnosti provedenih u osnovnoj školi Đurđevac	28
5.1. Cilj tematskih aktivnosti	28
5.2. Sadržaj i opis tematskih aktivnosti	29
5.3. Učenički osvrt na provedene aktivnosti.....	36
6. Zaključak	39
Literatura	40
Mrežni izvori	41

Sažetak

Đurđevački mjesni govor karakterističan je po mnogočemu. Od fonoloških i leksičkih karakteristika do kulturnih aspekata korištenja. Kako bi se učenicima približila važnost korištenja mjesnog govora, osmišljene su i provedene tematske aktivnosti u trećem razredu osnovne škole.

Cilj tematskih aktivnosti bio je učenicima osvijestiti razlike u hrvatskom standardnom i mjesnom govoru. Također, cilj ovih projektnih aktivnosti bio je uvidjeti koliko su današnja djeca upoznata s mjesnim govorom koji ih okružuje, koliko žele da se mjesni govor koristi u školi i u kojoj ga mjeri razumiju. Također, rad je nastao u želji poticanja učenika na korištenje mjesnoga govora, govora koji ih je okruživao tijekom čitavog odrastanja.

Teorijski dio rada predstavlja govor u razrednoj nastavi, komunikaciju tijekom nastave, onu koja se odvija među učenicima, koja je usputna, neslužbena i odvija se spontano. Nadalje, rad predstavlja govor općenito, kako se govor može poticati te kako je govorno okruženje utjecalo i još uvijek utječe na govorni razvoj djeteta. Uz to, u radu se spominje dječji jezični razvoj u kojem dolazi do susretanja zavičajnoga govora, govora kojim su okruženi svakodnevno sve do dolaska u prvi razred osnovne škole, kada učenici započinju sa sustavnim usvajanjem, učenjem i korištenjem hrvatskoga standardnog jezika. Kako je predmet ovoga rada kajkavsko narječje, ono se predstavlja – spominje se gdje je rasprostranjeno, koje su njegove osobitosti i koje su posebnosti leksika kajkavskog narječja. Naglasak je stavljen na đurđevački mjesni govor zato što su tematske aktivnosti provedene u đurđevačkoj osnovnoj školi. U radu se spominje kajkavska dječja pisana baština koja se na jednostavne i zabavne načine može uključiti u bilo koji sat kako bi se ostvarili zadani ishodi pojedinih predmeta.

Tematske aktivnosti osvijestile su važnost korištenja mjesnoga govora kako ne bi došlo do izumiranja važnog dijela kulturnog identiteta prostora i pojedinaca koji se tim govorom koriste. Aktivnosti su zadovoljile zadane ishode i uspješno su provedene.

Ključne riječi: đurđevački govor, govor, kajkavsko narječje, primarno obrazovanje

Summary

The local dialect of Đurđevac is characterized by many unique features, ranging from phonological and lexical characteristics to cultural aspects of its use. To bring students closer to the importance of using the local dialect, thematic activities were designed and implemented in the third grade of primary school.

The goal of these thematic activities was to raise students awareness of the differences between the Croatian standard language and the local dialect. Additionally, the goal of these project activities is to understand how familiar today's children are with the local dialect that surrounds them, how much they want the local dialect to be used in school, and to what extent they understand it. Furthermore, this thesis was created with the desire to encourage students to use the local dialect, a dialect that has surrounded them throughout their growing up.

The theoretical part of the thesis presents speech in classroom teaching, communication during lessons, the informal and spontaneous communication that occurs among students. Furthermore, the work presents speech in general, how speech can be encouraged, and how the speaking environment has influenced and continues to influence the speech development of a child. In addition, the work mentions children's language development, in which they encounter the local dialect that surrounds them daily until they enter the first grade of primary school, when they begin the systematic acquisition, learning, and use of the Croatian standard language. Since the subject of this thesis is the Kajkavian dialect, it is presented—mentioning where it is widespread, its characteristics, and the peculiarities of the Kajkavian lexicon. Emphasis is placed on the local dialect of Đurđevac because the thematic activities were conducted in the Đurđevac primary school. The thesis mentions Kajkavian children's written heritage, which can be included in any lesson in simple and entertaining ways to achieve the set outcomes of individual subjects.

The thematic activities raised awareness of the importance of using the local dialect to prevent the extinction of an important part of the cultural identity of the area and individuals who use this dialect. The activities met the set outcomes and were successfully implemented.

Keywords: Đurđevac dialect, speech, Kajkavian dialect, primary education

1. Uvod

Hrvatski jezik nije homogen, sačinjen je od dijalekata koji se razlikuju ovisno o geografskom području. Hrvatski se dijalekti grupiraju u tri narječja, a to su kajkavsko, štokavsko i čakavsko. Narječja ili dijalekti (grč. dialektos, dia = kroz, između + legein = govoriti) podsustavi su standardnog jezika koji se govore na određenome području, u pojedinome kraju ili geografskom prostoru. Nazivaju se prema upitno-odnosnim zamjenicama (što, kaj i ča), karakterističnima za pojedini dijalekt. Svako narječje ima svoje dijalekte i mjesne govore, tipične za manje jezične zajednice pojedinoga kraja. Kajkavsko narječje, odnosno mogućnosti njegova njegovanja u razrednoj nastavi, bit će i predmet ovoga rada.

Živeći u kajkavskom okružju, djeca spontano ovladavaju i usvajaju gramatiku svoga kajkavskoga govora kao imanentnu gramatiku. Kako navodi Alerić (2006), imanentna gramatika je gramatika nekoga organskog idioma. „Imanentna je gramatika također nestalna, promjenjiva — u promjenama se pojednostavljuje. Ona se stječe spontano, nesvjesno i u relativno kratkom razdoblju. Kao primarna gramatika ona omogućuje stjecanje primarne jezične kompetencije“ (Alerić, 2006:193). Dakle, velik broj djece u Hrvatskoj najprije usvaja imanentnu gramatiku svojega organskog idioma, a potom tijekom obrazovanja uči normativnu gramatiku hrvatskoga standardnoga jezika.

Aladrović Slovaček (2019) je u svojoj knjizi predstavila istraživanje u kojem je ispitala utjecaj regionalnih razlika na proces usvajanja i učenja hrvatskog jezika. Jedan od rezultata bio je da ispitanici Sjeverozapadne Hrvatske te Zagreba pokazuju značajno bolje rezultate u odnosu na ispitanike iz Slavonije u ukupnom rezultatu na testu lingvističke kompetencije s obzirom na mjesto stanovanja. Isto tako, Aladrović Slovaček (2019) u svojim rezultatima prikazuje da su na testu komunikacijske kompetencije ispitanici koji dolaze iz Sjeverozapadne i Središnje Hrvatske značajno bolji u rezultatima od ispitanika koji dolaze iz Slavonije, Like i Gorskog kotara. Kao krajnji zaključak, autorica Aladrović Slovaček (2019) navodi kako učenici koji dolaze iz Sjeverozapadne Hrvatske, što je dio kajkavskog narječja, postižu značajno bolje rezultate na obje razine (lingvističkoj i komunikacijskoj) u odnosu na učenike iz Like, Gorskog kotara i Slavonije.

„Drugo moguće objašnjenje može se pronaći u pretpostavci da su učenici, čiji se materinski idiom značajno razlikuje od standardnog jezika, više jezično osviješteni te će, vjerojatno zbog toga što znaju koliko se njihov lokalni idiom razlikuje od standardnog jezika, ulagati više

napora, vremena i truda u učenje standardnog jezika te tako postići i bolje rezultate“ (Aladrović Slovaček, 2019:158).

Uz imanentnu gramatiku vezuje se i načelo zavičajnosti. Ono na što se često, premda sve manje, nailazi kad je riječ o zavičajnosti i uporabi zavičajnoga govora, jesu brojne predrasude i negativni oblici ponašanja (npr. da se zavičajni govorni idiom nedovoljno uvažava, da se smatra pogrešnim, da kod djece dolazi do ismijavanja ukoliko se koriste njime itd.).

Želeći pridonijeti afirmaciji i većem uključivanju zavičajnoga govora u školsku nastavu, odabrala sam đurđevački govor kao predmet tematskih aktivnosti u razrednoj nastavi, a kojima je cilj potaknuti učenike na njegovanje i uporabu svoga zavičajnoga idioma. Želja mi je približiti govor mladim naraštajima kako bi uvidjeli njegovo bogatstvo i vrijednost. Navela bih također da je cilj ovog rada potaknuti učenike na razmišljanje koliko je svako narječje posebno, drugačije i da upravo tronarječnost čini bogatstvo i identitet hrvatskoga jezika, kao i hrvatske baštine i kulture.

U radu ću isto tako spominjati govor u razrednoj nastavi, što on podrazumijeva i koja je uloga učitelja u tome. Također, osvrnut ću se i na to kako mi kao budući učitelji možemo poticati govor i razvijati dobro govorno okružje. Radom će se dobiti uvid u znanje i razumijevanje đurđevačkog govora djece u razrednoj nastavi. Naglasak će biti na kajkavskom narječju koje ću prikazati kroz tematske aktivnosti u Osnovnoj školi Đurđevac.

2. Komunikacija u razrednoj nastavi

Govor, razgovor, komunikacija – najvažniji instrumenti odgoja i obrazovanja u razrednoj nastavi koji se odvijaju između učenika i učitelja. Uloga učitelja izuzetno je važna u odgojno-obrazovnom procesu jer je učitelj ujedno i govorni uzor učenicima. Kako navodi Vignjević (2020:335), jasnoća govora jedan je od temeljnih i istaknutih retoričkih zahtjeva. Da bi dopro do onoga komu je upućen, tj. da bi ga taj razumio i zapamtio, govor mora biti jasan. Učitelji imaju ključnu ulogu zato što učenici dolaze iz različitih područja, odnosno govoreći svojim mjesnim govorom.

Vignjević (2020:326) navodi da učiteljevo djelovanje zahtijeva visoku razinu govorničkih i komunikacijskih sposobnosti te je te sposobnosti potrebno osnaživati od početka akademskog obrazovanja budućih učitelja kako bi oni zaista mogli svojim učenicima biti izvrsni govorni modeli za učenje standardnog jezika. Kao što je već spomenuto, učenici dolaze iz različitih područja, odnosno s različitim mjesnim govorima, u razred gdje je potrebno govoriti hrvatskim standardnim jezikom. To je dugotrajan proces u kojem se ovladavanje standardnim jezikom ostvaruje korak po korak, kroz svaki predmet, ne samo kroz predmet Hrvatskog jezika.

Učenici ovladavaju hrvatskim standardnim jezikom i na ostalim nastavnim satima, komunikacijom i razgovorom s učiteljem kao govornim uzorom. Nadalje, važno je napomenuti da se od učenika ne može i ne smije očekivati da će odmah koristiti hrvatski standardni jezik. To je dugotrajan proces za koji treba imati strpljenja i potrebno je biti uporan. Učitelji trebaju biti osposobljeni za korištenje standardnog jezika na svim predmetima kako bi nastava, a samim time i komunikacija, bila kvalitetna. Redovito korištenje standardnog jezika na svim predmetima doprinosi jačanju jezičnih vještina učenika.

Isto tako, kako bi komunikacija između učenika i učitelja bila uspješna, učiteljeva riječ mora biti vjerodostojna. Dakle, potrebno je raditi ono što se govori kako bi takav uzor bio vjerodostojan.

„Vjerodostojnost govornika, pa i odgojitelja, nužna je da bi njegov govor bio prihvaćen i da bi postigao svoj cilj. U riječi vjerodostojan jasno je vidljivo njezino značenje – vjerodostojan je onaj koji je dostojan da mu se povjeruje, a vjeruje se onome čiji je govor usklađen s

djelovanjem, kojemu verbalni iskaz nije u sukobu s neverbalnim, koji i sam svjedoči ono što govori“ (Vignjević, 2020: 333).

2.1. Komunikacija tijekom nastave

Hrvatski sabor je na temelju članka 89. Ustava Republike Hrvatske donio 2024. godine odluku o proglašenju *Zakona o hrvatskom jeziku*. Članak 12. iz *Zakona o hrvatskom jeziku* govori o uporabi hrvatskog jezika u obrazovanju, pa tako stavak 1 govori kako se nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada u odgojno-obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj izvode na svim razinama na hrvatskome standardnome jeziku. Nadalje, stavak 2 navodi da se, u slučajevima u kojima je polaznicima razumljivija komunikacija na dijalektu, odgojno-obrazovni djelatnici i polaznici mogu u dijelu komunikacije služiti nekim od ostalih oblika hrvatskoga jezika, pri čemu se predmet Hrvatski jezik u cijelosti izvodi na standardnom jeziku, osim ondje gdje to zahtijeva lingvometodički predložak, književnoumjetnički ili medijski tekst te u spontanim aktivnostima. Stavak 3 navodi da se osim na hrvatskom jeziku, obrazovanje djece pripadnika nacionalnih manjina ostvaruje i prema odredbama zakona kojim se uređuje odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Također, u stavku 4 napominje se da se nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnog rada mogu izvoditi i na nekom od stranih jezika, sukladno propisima kojima se uređuje djelatnost odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj (*Zakon o hrvatskom jeziku*, NN 14/2024).

Damir Kalogjera (1965:27) navodi da standardni jezik označava onaj oblik govorenog i pisanog jezika koji je kao uzor primila šira govorna zajednica te se poučava u školama (primjerom i objašnjenjem) i upotrebljava u sredstvima masovne komunikacije. Pojam standardni označava idiom pojedinog jezika koji ima svoje norme, a te norme određuju što je pravilno, a što nepravilno, odnosno primjereno ili neprimjereno komunikaciji standardnim jezikom.

U odgoju i obrazovanju naglasak je uvijek na hrvatskom standardnom jeziku, što ne znači se „zabranjuje“ govor na narječju nekog područja. Stavak 2 iz već spomenutog *Zakona o hrvatskom jeziku* govori baš o tome da se u dijelu komunikacije može i dozvoljeno je koristiti se nekim od ostalih oblika hrvatskog jezika, na primjer dijalektom, ukoliko je učenicima razumljiviji takav oblik komunikacije. Isto tako, u *Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik* u domeni A (Hrvatski jezik i komunikacija) u 1. razredu osnovne škole navodi

se ishod OŠ HJ A.1.6. koji navodi da učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnoga jezika, odnosno da učenik prepoznaje različitost u riječima (izraznu i sadržajnu) između mjesnoga govora i standardnoga hrvatskoga jezika. Osim toga, u istom se dokumentu uz navedeni odgojno-obrazovni ishod donosi i preporuka:

„Sadržajima i aktivnostima u ishodu promiče se očuvanje zavičajnih idioma kao kulturnoga nasljeđa. Prema načelu zavičajnosti uputno je u početnoj nastavi učeniku dopustiti slobodno izražavanje idiomom koji najbolje poznaje i kojim može slobodno i jednostavno izraziti svoje misli i osjećaje. To je iznimno važno za daljnji razvoj komunikacijske kompetencije i suzbijanje straha od jezičnoga izražavanja u metodičkoj situaciji. Preduvjet za ovladavanjem hrvatskim standardnim jezikom jest uvažavanje imanentnoga jezičnog znanja učenika“ (*Kurikulum...* 2019).

Kao što je već spomenuto, učitelj je glavni govorni uzor učenicima, prema tome on je taj koji će učenike poticati na korištenje hrvatskog standardnog jezika, ali isto tako će poticati i korištenje narječja kako bi se njegovao hrvatski jezik u cijelosti.

U komunikaciji u nastavi primarnog obrazovanja važno je i slušanje. Učitelji bi svoju pažnju trebali posvetiti i slušanju i govorenju. Učitelj je govorni uzor u razredu i važno je na koji će način on razvijati jezične djelatnosti. Kako je učitelj važan govorni model, tako je važno da učitelj govori jasno i razumljivo te da svoj govor prilagodi uzrastu s kojim nastavu provodi. Pod time se svakako podrazumijeva izbjegavanje složenih pojmova i korištenje nepoznatih riječi bez objašnjava. Križaj Grušnik (2022:3) navodi da je zadatak učitelja poznavati razliku između riječi koje potište djecu i onih koje ih ohrabruju, riječi koje izazivaju agresiju i onih koje pozivaju na suradnju, riječi koje dijete ometaju u razmišljanju i usredotočenosti i riječi koje oslobađaju djetetovu urođenu želju za učenjem. Kao što je zadatak učitelja govoriti, tako je i zadatak učitelja slušati. Vrlo je važno aktivno slušanje u kojem učitelj mora pažljivo slušati svako učenikovo pitanje ili odgovor. Na temelju aktivnog slušanja učitelj može prilagoditi svoj pristup te individualno odgovoriti na potrebe svakog učenika. Nadalje, vrlo je važno pri komunikaciji u razredu postavljati otvorena pitanja jer će tako učenici biti pozvani na izražavanje vlastitih misli i osjećaja te potaknuti na razmišljanje izvan okvira.

Kad je o standardnojezičnom izražavanju riječ, učenicima je važno poslati povratnu informaciju, odnosno ukazati na ono što u njihovu izražavanju, pisanomu ili usmenomu, narušava standardni izričaj. Ne pokudom, opomenom ili izrugivanjem, već davanjem informacije o standardnom obliku iskaza koji je učenik upotrijebio i pojašnjenju zašto je to

tako. Na tu će se povratnu informaciju učenik i kasnije moći osloniti. „Dvosmjerna komunikacija razumijeva mogućnost međusobnog pružanja povratne informacije između subjekta koji komuniciraju” (Bognar, Matijević, 1993:259).

Kako je u školi propisan hrvatski standardni jezik, učitelj kao govorni model to treba poticati te učenicima objasniti da je učenje standardnog jezika važno radi uspješne javne komunikacije, odnosno komunikacije u svim okolnostima koje nisu privatne. Istodobno je važno poticati i poštovanje hrvatske jezične baštine, trodijalektnosti i jezičnih raznolikosti među učenicima. Potrebno je prije svega osvijestiti kod učenika različitost komunikacijskih situacija, službenih i privatnih, pa u skladu s time i različitost govornih kodova koje su tim situacijama primjerene.

Važno je kod učenika osvijestiti da se jezična raznolikost u cjelini i svaki pojedini jezični idiom smatraju vrijednostima. Učitelj je taj koji mora znati postići balans između učenja i korištenja standardnog jezika te uvažavanja jezičnih raznolikosti. Učinkovita komunikacija u razredu ključna je za uspjeh učenja i poučavanja te za uspješno prenošenje znanja u procesu učenja.

Brajša (1994:186) je u svojem radu napisao podsjetnike za učitelje. Neki od tih podsjetnika glase: Razgovor je znanstvena disciplina. Učitelj razgovara riječima, ali i bez njih. Razgovorom učitelj otkriva i sebe. Učitelj i učenik mogu različito misliti i govoriti, ali i dalje se međusobno poštovati i voljeti. Zadnji podsjetnik je onaj koji je važan za ulogu učitelja i uvijek bi ga trebalo imati na umu.

2.2. Komunikacija među učenicima

Govor učenika u razredu važan je aspekt njihova usvajanja jezičnih djelatnosti, ali i mnogo čega drugoga. Kako bi učenici bili spremni izražavati vlastite misli i osjećaje ispred ostalih, potreban im je govor. Učenici na taj način razvijaju vlastiti identitet i samopouzdanje. Različitost standardnoga i dijalektalnoga govora učenicima može biti vrlo kompleksan aspekt obrazovnog okružja. Budući da učitelj dolazi u razred u kojem ima učenika iz raznih krajeva, važno je da uvažava i kulturnu i jezičnu raznolikost učenika. Učenici u razredu mogu dolaziti iz različitih jezičnih i kulturnih krajeva, što svakako rezultira jezičnom raznolikošću razreda.

Važno je učenike poticati na zanimanje za kulturnu raznolikost i za njezino uvažavanje, poticati međusobno razumijevanje i poštovanje govora koji nije standardni. Učenici će u međusobnoj komunikaciji najčešće koristiti prirodan način izražavanja, onaj na koji ne moraju razmišljati prilikom govora. Važno je da se učenici ponajprije osjećaju sigurno u komunikaciji s ostatkom razreda, a zatim i s učiteljem. U istoj mjeri potrebno je učenike poticati na razvoj vještina standardnoga govora koji mogu i moraju koristiti u formalnim situacijama. Kako bi učenici osjećali sigurnost prilikom izražavanja, važno je napomenuti da učitelj ima ključnu ulogu u educiranju učenika o jezičnoj raznolikosti i razumijevanju razlika između dijalekta i standardnog jezika.

Raznolikost govora u razredu može biti izvor bogatstva u učenju za sve učenike. Potrebno je ostvariti poticajnu atmosferu kako bi učenici cijenili različite dijalekte i učili o njima. Učenici se moraju osjećati ugodno koristeći kako standardni, tako i dijalektni govor. Kao što je već navedeno, dijalektna raznolikost može samo doprinijeti razvoju jezičnih djelatnosti u komunikaciji među učenicima. Učenici na taj način mogu obogatiti razgovore u razredu te učiti o različitim jezičnim oblicima.

U suvremenim se razredima sve više javljaju i različiti jezici, učenici dolaze iz raznih govornih područja pa je samim time i njihov materinski jezik drugačiji. Važno je kod učenika osvijestiti jezične raznolikosti. Isto tako, kod komunikacije među učenicima važno je i iz kakvog socijalnog okružja dolaze, obiteljska pozadina te kulturni utjecaji. Poznajući sociolingvističku pozadinu, učitelj stvara poticajnu atmosferu za odgoj učenika za uvažavanje kulturnih različitosti i za toleranciju.

Raznolikost učenika u govornim područjima treba se promatrati kao izvor novih spoznaja, a ne kao prepreka. Kroz poticanje razgovora o jezičnoj raznolikosti i kulturološkim aspektima govora dolazi do obogaćivanja učenja i boljeg međusobnog razumijevanja učenika.

2.3. Usputna komunikacija

Prema Brajša (1993), neformalna komunikacija, odnosno usputna komunikacija u razredu, odnosi se na svaku interakciju koja se odvija između učitelja i učenika izvan formalne nastave. Najčešće u to ubrajamo komunikaciju tijekom odmora između sati, za vrijeme nekog predaha ili bilo kojeg trenutka koji se ne odnosi na izravan rad na nastavnom sadržaju. Usputna je komunikacija važna kako bi učenici stvorili pozitivno ozračje u kojem

rade te atmosferu u kojoj znaju da s učiteljima mogu razgovarati o nekim temama koje su njima važne, a nisu nužno vezane uz sadržaj učenja i poučavanja.

Usputna komunikacija dovodi do boljeg upoznavanja učitelja i učenika, dolazi do povezivanja na dubljoj emotivnoj razini gdje učenici stvaraju osjećaj povezanosti te stječu povjerenje u osobu s kojom provode svaki dan. U komunikaciji između učenika i učitelja također može doći i do straha od strane učitelja.

I u komunikaciji između učitelja i učenika pojavljuju se narcistički, transferni i paranoidni razlozi izbjegavanja neposrednih susreta i razgovora. Kod učitelja se često javlja narcistički strah. Boje se da ih učenici ne otkriju, ne "pročitaju". Čuvaju sebe i svoju ličnost. Ne žele se izložiti znatizelji svojih učenika. Zbog toga su u razgovoru s njima suzdržani, neosobni. Skrivaju se iza općih fraza, školskih udžbenika i programa, iza katedre. Oprezni su i sumnjičavi. Ne žele "bliži susret". To često razdražuje učenike. Oni vapiju za osobnim susretom s učiteljima, a ovi to izbjegavaju (Brajša, 1993:53).

Neformalni razgovori doprinose stvaranju opuštene atmosfere, što može potaknuti učenike na osjećaj slobode uz koji se veže izražavanje vlastitih misli i osjećaja. Također, važnost usputne komunikacije je i u tome što će učitelju pružiti priliku da učenicima daje dodatnu podršku koja može i ne mora biti vezana uz razumijevanje gradiva koje se usvaja. Takav odnos između učitelja i učenika od velike je važnosti iz razloga što učenici u ugodnoj atmosferi žele podijeliti osobne izazove s kojima se suočavaju, a to je vrlo važno za zdravo ozračje, odnosno za zdravu socijalnu klimu u razredu. „Socijalnom klimom smatramo kvalitetu ukupnih odnosa sudionika odgojno – obrazovnog procesa. To je prije svega odnos (nastavnik (odgajatelj) – učenik (odgajnik)“ (Bognar, Matijević, 1993:267). Osim što dolazi do pozitivnog odnosa između učenika i učitelja, usputna komunikacija pridonosi i razvoju socijalnih vještina učenika. Neke od vještina koje učenici razvijaju jesu slušanje, izražavanje mišljenja, a na koncu i empatija.

Kako je usputna komunikacija važna za učenike, tako je važna i za učitelje koji mogu kroz takvu komunikaciju bolje upoznati učenike u svojem razredu, saznati više o njihovim hobijima ili potrebama te kako im mogu pomoći vezano uz nastavni sadržaj i pristup tom sadržaju. Unatoč svim pozitivnim aspektima usputne komunikacije, učitelj bi trebao imati na umu da je takovoj komunikaciji potrebno postaviti jasne granice kako ne bi došlo do ometanja tijekom formalnih aktivnosti učenja.

Komunikacija izvan formalnih aktivnosti može imati značajan utjecaj na dinamiku i odnose među učenicima. Odmor između nastavnih sati donosi mogućnosti povezivanja učitelja i učenika, a da bi se to i ostvarilo, potrebno je komunicirati. Učitelj kroz takvu komunikaciju učenicima može podići raspoloženje, uvjeriti ih da mu se mogu obratiti u bilo kojoj situaciji te jačati odnosa između sebe i učenika. Takva bi komunikacija trebala biti opuštena i prirodna, no uz poštovanje granica profesionalnosti.

3. Govor u razrednoj nastavi

Govor je jedan od načina komunikacije u kojem dolazi do verbalnog izražavanja misli i osjećaja. Govorne vještine razvijaju se tijekom cijelog života, a kako bi govor bio uspješan, potrebno je pravilno izgovaranje glasova, ali i pravilno naglašavanje slogova i riječi. Kako bi osoba mogla uspješno komunicirati, potrebno je i da ovlada vokabularom. Raznovrstan vokabular ljudima omogućuje preciznije izražavanje i kompletno prenošenje informacije. I na koncu, potrebno je poznavanje gramatike koja se odnosi na pravila i strukturu jezika.

Učenici u primarnom obrazovanju prolaze razvojne faze koje su ključne za daljnji razvoj njihovih govornih vještina. Učenici će dolaskom u prvi razred aktivno širiti svoj vokabular te usvajati nove riječi.

3.1. Poticanje govora

Poticanje govora je jedna od ključnih aspekata za razvoj jezičnih sposobnosti. Kako bi se govor poticao kod djece, nisu potrebne komplicirane metode i strategije. Najjednostavniji i najučinkovitiji poticaj govora jest razgovor s djecom. Učenici razgovorom razvijaju jezične vještine – postavljanje pitanja, razgovor o događajima iz života, sudjelovanje u običnom razgovoru nevezano uz sadržaj učenja i poučavanja.

Kako navodi Suzana Ciglarič (2023), odrasli mogu igrati igre koje poboljšavaju fonološku svijest, čitati s djecom, poticati ih da čitaju i pišu, komuniciraju s različitim ljudima u različitim situacijama zato što učenik u toj dobi već razumije apstraktne pojmove, govor prilagođava društvenim situacijama, interesira se za čitanje i povezuje glasove sa slovima. Nadalje, kod poticanja govora, osobito u primarnom obrazovanju, važno je čitanje. Učenicima se mogu čitati knjige, časopisi, novinski članci i sl. Tijekom čitanja važno je postavljati pitanja, poticati učenika da odgovara na pitanja, opisuje što je čuo i sl.

U poticanju govora može poslužiti i glazba, uz koju učenici razvijaju ritam i intonaciju u govoru. Brojne dramske aktivnosti također doprinose razvoju govora, ali isto tako razvijaju i maštu koja je na svim ostalim razinama važna i potrebna. Učenike je potrebno izlagati raznim situacijama u kojima se na različite načine komunicira.

Kako bi učenici osjetili poticaj, potrebno im je pružiti podršku i pohvalu za ostvarena postignuća. Isto je tako potrebno dati i povratnu informaciju o govoru te ohrabriti učenike za daljnju komunikaciju.

Poticati govor znači i razvijati kognitivne vještine kod djece kao što su memorija, pažnja, pamćenje i logičko razmišljanje koje dovodi do boljih uspjeha u bilo kojem području života. Verbalne vještine potrebne su u svakodnevnim životnim situacijama i samim time očituje se važnost pružanja poticaja razvoju govornih vještina.

3.2. Govorno okruženje

Budući da se jezik usvaja spontano, važno je kakav govorni model okružuje učenika. U govorno okruženje ubrajamo sve aspekte koji utječu na razvoj njegovih govornih vještina. Dijete je nužno izložiti raznovrsnim riječima iz svakodnevnog života što se može postići kroz čitanje knjiga, pripovijedanje priča, obični razgovor i sl. Učenik u većini slučajeva dan provodi ili u školi ili kod kuće. Učitelj kao govorni model i uzor mora govoriti jasno i razumljivo koristeći rečenice primjerene dobi učenika i razini njegova razumijevanja. Ono što je učeniku potrebno od govornog okruženja jesu poticanja, pohvale i odobravanja, bilo to verbalno ili kroz neki drugi oblik nagrade, ali isto tako je učenike potrebno ispravljati i dati im do znanja u čemu su pogriješili kako bi na temelju pogreške usvajali pravilno. Uz bogato govorno okruženje, učenici će biti potaknuti na aktivno sudjelovanje i interakciju te neće biti u strahu ukoliko dođu u situaciju u kojoj je potrebna komunikacija. Učenici na taj način obogaćuju svoj vokabular te znaju koristiti riječi u raznim kontekstima.

Uspješna i pravilna komunikacija s odraslima djetetu pruža uvid u razumijevanje jezika i njegovih struktura. Komunikacija je isto tako važna i za razvijanje socijalnih vještina u kojima je govorno okruženje ključno kako bi dijete učilo o važnosti slušanja, interakciji s drugima pa čak i uzimanje u obzir tuđih perspektiva. Budući da su djeca izložena različitim govornim okruženjem kod kuće, a u školi se zahtijeva komunikacija na hrvatskom standardnom jeziku, potrebno je prihvaćati specifičnu lingvističku situaciju te u skladu s time poštovati dijalekte.

Također, važno je poticati pozitivni stav prema različitim jezičnim varijetetima. Učitelji kao govorni modeli mogu provoditi aktivnosti koje će poticati korištenje dijalekata, poticati učenike da koriste svoje jezične vještine imajući na umu da je sve dozvoljeno, ali je

ipak potrebno osvijestiti važnost korištenja hrvatskog standardnog jezika. Poštovanje lingvističkih razlika stvorit će pozitivnu atmosferu u razredu, poticat će se govori različitih dijalekata i učenici će samim time biti izloženi višejezičnom okružju što doprinosi njihovom kognitivnom razvoju.

3.3. Dječji jezični razvoj između zavičajnoga i standardnog jezika

Jezični razvoj kod djeteta sam je po sebi složeni proces. Na taj proces ovise različiti čimbenici, a neki od njih su obiteljski utjecaj, sociokulturno okružje, psihofizičko stanje i sl. Kako bi dijete oblikovalo jezični identitet, potrebno ga je izlagati jeziku počevši od obiteljskog okružja. Dijete će u obiteljskom okružju koristiti zavičajni govor koji će mu svakako doprinijeti u razvitku vještina samog govora. Interakcija s okolinom je jedan od čimbenika koji su važni za dječji jezični razvoj. Iako je u školi propisan hrvatski standardni jezik te je to dio nastavnog programa, učenici i dalje moraju održavati svoj zavičajni govor izvan škole jer može pridonijeti jačanju njihovih jezičnih vještina. U dječji jezični razvoj također ubrajamo i kulturni kontekst u kojem pojedini učenik može osjećati veću pripadnost i identifikaciju s određenim dijalektom zbog obiteljskih vrijednosti i kulturnog nasljeđa. Takvo se kulturno nasljeđe mora njegovati i održavati jer je hrvatski jezik bogat dijalektima i raznim govorima koji su posebni svaki na svoj način. „Zavičajni jezik označava jezik zajednice s kojim se govornik poistovjećuje, kao jezik kraja ili zemlje u kojoj je govornik rođen” (Pavličević-Franić, 2005).

Kako navodi autorica Pavličević-Franić (2005:64), postoje razni oblici dvojezičnosti. Prvenstveno, dijete posjeduje individualni odnosno mjesni oblik jezika koji je naučio u neposrednoj okolini i u obiteljskom okružju. Dolaskom u odgojno – obrazovne institucije dijete se počinje upoznavati sa sustavom hrvatskog standardnog jezika kojeg postupno usvaja od početka školovanja. „Okomitom se dvojezičnošću smatra više ili manje izražen međuodnos materinskoga (rođenoga, organskoga, okolinskoga, zavičajnoga) govora (L1) i standardnog jezika (L2)” (Pavličević-Franić, 2005:62). S obzirom na okomitu dvojezičnost kod djece, važno je uključivati zavičajni govor u odgojno – obrazovni rad u primarnom obrazovanju. Isto tako, zavičajni govor je sastavni dio ličnosti i ne bi ga trebalo odbacivati, već suprotno – njegovati, koristiti i ponositi se njime. Učitelj je taj koji mora integrirati govor u rad s učenicima jer će na taj način bogatiti i razvijati kulturnu svijest djeteta. Takav učitelj

razumije učenikovu potrebu za izražavanjem na zavičajnom govoru, osjećaju privrženosti koji dijete osjeća te će postepeno uvoditi hrvatski standardni jezik.

Okomita dvojezičnost važna je u razvijanju dječjeg jezičnog identiteta stoga je zadaća učitelja (škole) da sudjeluje u očuvanju i njegovanju zavičajnih govora, ali potiče korištenje hrvatskog standardnog jezika. Kako je već i navedeno u radu, govor pojedinca može se podrazumijevati kao dio ličnosti. Svaki se pojedinac izražava na vlastiti način – svoje misli, osjećaje, ideje. Na oblikovanje tog dijela ličnosti utječu mnogi faktori kao što su intonacija, ritam, rječnik, a s druge strane i okolina u kojoj je dijete odrastalo. Govor je dio osobnosti koji može otkriti je li pojedinac siguran, samopouzdan, empatičan i sl. Isto tako, način na koji osoba komunicira s drugima, izbor riječi, intonacija, ton glasa, geste i mimika mogu utjecati na percepciju drugih ljudi o njima.

Zavičajni govor potrebno je njegovati, poticati i koristiti u svakodnevnim situacijama jer omogućava očuvanje vlastitog identiteta i važno je za razvoj svakog pojedinca, no ipak je u jednakoj mjeri važno korištenje hrvatskog standardnog jezika jer služi kao sredstvo komunikacije koje objedinjuje ljude iz različitih dijalektalnih područja, omogućuje jasnu komunikaciju u svim kontekstima. Isto tako, hrvatski standardni jezik važan je u obrazovnom sustavu i kulturnoj baštini u kojoj dolazi do očuvanja nacionalne kulturne identifikacije. Budući da jezični razvoj započinje zavičajnim idiomom, djeca uče i izgovaraju prve riječi i stvaraju mjesni identitet, svaki zavičajni idiom potrebno je njegovati. U ovom će radu naglasak biti na kajkavskom narječju tako da će se uspoređivati uporaba đurđevačkog mjesnog govora i podravskog dijalekta u odnosu na hrvatski standardni jezik.

Što se tiče metodičkog instrumentarija u školama, Turza-Bogdan (2013:142) navodi kako su jezični udžbenici strukturirani tako da budu primjenjivi na cijelome teritorijalnom području Republike Hrvatske i da je jasno da ne mogu odgovoriti u potpunosti na zahtjev o uvažavanju narječja ili polaženju od narječja pri usvajanju standardnog jezika u njegovim gramatičkim oblicima. Isto tako, autorica Turza-Bogdan (2013:142) navodi kako bi udžbenici i njihov pristup narječjima i zavičajnome govoru mogli biti predmetom posebnog proučavanja. Važno je napomenuti da bi u svakom trenutku zadatci trebali biti konstruirani tako da se u njima može ostvariti načelo zavičajnosti.

Nadalje, u kontrastu mjesnog i standardnog govora dolazi do pitanja treba li učenika ispravljati ili ne. Učenici u prvi razred dolaze s različitim stupnjevima razvijenosti govora. Kao što navodi Turza-Bogdan (2013:142, 143) prema Čudina-Obradović (2004), učenicima

su zajedničke govorne značajke nepotpune i nedovršene rečenice, česta ponavljanja, zamjena riječi onomatopojom (bum, tras, fijuuu), upotpunjavanje govora gestom i pokretom te nemogućnost uživljavanja u položaj slušatelja, tj. nebriga za to može li slušatelj razumjeti što ono govori.

Učenike je potrebno ispravljati indirektno i potrebno je učeniku dati do znanja da je ono što on želi reći važno i da se njegov govor aktivno sluša. Kako bi ispravljanje bilo indirektno, potrebno je dijete pustiti da govori iako možda govori pogrešno. Nametljivim i direktnim ispravljanjem može doći do straha i nesigurnosti kod djece koji će rezultirati zatvaranjem u sebe i manjom govoru. Turza-Bogdan (2013:145) navodi primjer indirektnog ispravljanja govornoga idioma:

Učenik/ica: ...*i videl je jednoga debeloga pesa.*

Učitelj/ica: *Da, tako je* (pohvala govora). *Vidio je jednog debelog psa* (ponavljanje uz prijevod djetetova izričaja). *Što se zatim moglo dogoditi?* (pitanje otvorenog tipa, stanka očekivanja, uvažavanje djetetova zanimanja).

Odnos prema zavičajnome govoru u nastavi od početka se školovanja može razvijati tako da se unutar nastavne jedinice u kojoj se usvaja neka jezična činjenica koja se u bilo kojemu gramatičkom obliku razlikuje od standarda, postavlja kontrastivno. Učenike valja staviti u situaciju da zamijete razlike na temelju primjera koje će sami pronaći ili osmisliti. I tu naglašavam da je komunikacijski cilj nastave moguće postići samo ukoliko se zadatak postavi problemski i stvaralački. Dociranjem i izlaganjem o narječju neće se postići taj cilj (Turza-Bogdan, 2013:146).

Zadatak učitelja je predstaviti gradivo na način koji će učenike zainteresirati i potaknuti za daljnji rad. Isto tako, učitelj mora svojim reagiranjem na odgovore djece pokazati zanimanje za ono što se govori te potaknuti njihov daljnji jezični razvoj. U svom radu, Neill (1991:79) tvrdi kako u nekim oblicima nastave, primjerice, u predavanjima velikim skupinama, praktički ne postoji mogućnost bilo kakve povratne obavijesti predavačima (iako planiranje nastave često uključuje rad s manjim skupinama, u praktičnim vježbama ili seminarima, koje pružaju više mogućnosti za pojedinačne razgovore). U školi to nije problem koji se često javlja jer, iako su učitelji ograničeni kurikulumom koji moraju pratiti, u većini slučajeva ima vremena za povratne informacije, aktivno slušanje učenika i davanje povratne informacije.

Kako je zadatak učitelja aktivno slušati učenika, isto tako učitelj mora biti svjestan da učenik također njega sluša aktivno. Kako navodi Brajša (1993:64) u svom radu, učenici bi morali shvatiti da i njih učenici stalno slušaju sa sva "četiri uha". Učenici ne slušaju samo odgojne i obrazovne sadržaje ("uho za sadržaj"). Oni slušaju i imaju "uho za osobu koja govori". Isto tako, Brajša (1993:64) navodi kako učenici osluškiju i vibracije odnosa koje idu od učitelja prema njima, ali i prema izgovorenom sadržaju ("uho za odnos").

Mnogi faktori mogu utjecati na dječji jezični razvoj između mjesnog (dijalektalnog) i standardnog govora. Takav razvoj je kompleksan i na njemu je potrebno dugotrajno raditi.

4. Kajkavsko narječje

Kajkavsko narječje jedno je od triju narječja u hrvatskom jeziku, uz štokavsko i čakavsko. Kako navodi Zvonar (2014:19) u svom radu, terminom dijalekt koristimo se u kontekstu govora o trima hrvatskim narječjima: štokavskom, čakavskom i kajkavskom, no ne smijemo pri tome zanemarivati činjenicu da je svako od njih u povijesnom trajanju bilo i književni jezik na kojem je stvorena bogata i raznovrsna literatura.

Spomenuta tri narječja čine podsustav hrvatskog standardnog jezika. Iako su tri narječja povezana sa zajedničkim značajkama, svako narječje ima osobna obilježja koja ih razlikuju jedne od drugih. Osnovna razlika kajkavskog narječja od ostala dva je upitna zamjenica *kaj?* što znači *što*.

Narječje se specifično po tome što se ono koristi na određenom geografskom području ili u pojedinom kraju. Ono je dio osobnog, zavičajnog i kulturnog identiteta. Isto tako, svako narječje ima svoje dijalekte i mjesne govore koji su specifični za jezične zajednice pojedinog kraja. Svaki od njih ima sebi svojstvena pravila i norme kojih se pridržava. Budući da postoji mogućnost izumiranja narječja, vrlo je važna implementacija istih u odgojno – obrazovni rad s djecom kako bi došlo do očuvanja i upotrebe jednog od čimbenika stvaranja jezičnog identiteta svakog pojedinca. Isto tako, važno je naglasiti da je kajkavsko narječje temelj bogate kulture i baštine. Kajkavsko je narječje povezano s hrvatskom umjetnošću na raznim razinama kao što su književna, slikarska, filmska, glazbena i kazališna.

Iako je primarna zadaća odgoja i obrazovanja osposobiti učenike za uporabu hrvatskog standardnog jezika, kao jezika javne komunikacije i službene uporabe, potrebno je potaknuti kod učenika i korištenje kajkavskog narječja bez predrasuda, te osvijestiti važnost i potrebu njegove uporabe u prikladnim komunikacijskim situacijama. Očuvanje narječja važno je za očuvanje kulturnog identiteta, jezične raznolikosti i jezične posebnosti pojedinca. Narječja sa sobom nose bogatu povijest i tradiciju te samim time povezuju ljude na razini mjesta stanovanja. Stvara se osjećaj privrženosti prema određenom području zbog jezika koji se govori. Kako svako narječje ima svoje posebnosti i jedinstvene karakteristike, tako je to važno zbog očuvanja jezične raznovrsnosti.

Kao što je već i spomenuto, kajkavsko narječje doprinosi osjećaju pripadnosti sjeverozapadnom dijelu Hrvatske za koje je specifično te zajedništvu između ljudi koji dijele isti jezik. Kajkavsko narječje koristi se za lokalnu komunikaciju te omogućuje ljudima

slobodno izražavanje na svom materinskom jeziku što je ključno za vlastito izražavanje misli, emocija i stavova.

Hranjec (1995:9) u svom radu navodi primjer u kojem dolazi do nerazumijevanja i omalovažavanja kajkavštine na način: „*Zavičajni govor je ružan. Ne govori tako. Lijepo kaži. Književnim jezikom.*” Iz primjera se vidi način u kojem se hrvatski standardni jezik (nazvan književnim jezikom) potiče i smatra jedinim ispravnim, dok je kajkavština neprikladna za komunikaciju, bilo to vezano uz jezične ili književne sadržaje. Implementacija kajkavskog narječja trebala bi biti od važnosti svakom učitelju koji želi očuvati kulturnu baštinu, podržati jezične raznolikosti i jačati identitet i samopouzdanje učenika koji govore ili su izloženi tom narječju. Kako se narječje često veže uz jezične sadržaje, važno je naglasiti da se ono odlično može implementirati u nastavu kroz književnost.

„Traganje za korijenima, za prepoznavanjem nacionalnog identiteta nije nikako pomodni hir, niti pak vezan tek za određena razdoblja. Traženje jastva književnošću neprestano je, posebice u malih naroda kakav je hrvatski. A književnost dijalektalna upravo je u toj funkciji” (Hranjec, 1995:10).

4.1. Rasprostranjenost i osobitosti kajkavskog narječja

Kajkavštinom govore Hrvati na sjeverozapadu Republike Hrvatske, u Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Varaždinskoj, Međimurskoj, Koprivničko-križevačkoj i dijelovima Bjelovarsko-bilogorske županije. Budući da je povijesno obuhvaćeno i područje Mađarske, Austrije i Slovenije, kajkavski se može čuti i u nekim dijelovima tih država. Kako navode Težak i Babić (1992:22) u svom radu, kajkavsko narječje koristi se u zapadnoj Podravini (Pitomača, Đurđevac, Virje, Koprivnica, Varaždin), Međimurje, Hrvatsko zagorje, Prigorje, Turopolje, Pokuplje, Gorski kotar, nekoliko sela sjeverne Istre.

S obzirom na naglaske i glasovne osobine, autori Težak i Babić (1992:23,24) podijelili su kajkavsko narječje na nekoliko govornih skupina:

- *Zagorsko – međimurski govori* rasprostiru se: Hrvatsko zagorje, Međimurje, gornja Podravina (Varaždin). Osnovne osobine su da se kratkosilazni naglasak pomakao sa zadnjeg sloga, čuva se stari akut, umjesto *ć* je *č* (*noč*), umjesto *đ* je *j* (*meja*) ili *dj* (*posudje*).

- *Turopoljsko – posavski govori* rasprostiru se: Turopolje, Pokuplje od Karlovca do Siska. Osnovne osobine su mlada kajkavska akcentuacija, umjesto *ć* je *č* (*noć*), umjesto *đ* je *j* (*meja*) ili *dj* (*posudje*), umjesto *št* i *žd* je *šč* i *ždž* (*klešča*, *moždžani*).
- *Križevačko – podravski govori* rasprostiru se: Podravina (Pitomača, Virje), kalničko Prigorje (Križevci, Zelina), Moslavina (Kutina, Popovača). Osnovne osobine: mlađa kajkavska akcentuacija, ali s mnogo razlika u različitim govorima i s više novijih crta nego u prethodnim govorima; ostalo kao u prethodnim govorima.
- *Donjosutlanski govori* rasprostiru se po selima na hrvatskoj strani oko ušća Sutle uz Savu (Zeprešiću na zapad). Ovdje je naseljeno čakavsko stanovništvo koje je pobjeglo ispred Turaka pa se kasnije kajkaviziralo. Očuvao se ikavski odraz jata, akcentuacija je starija.
- *Prigorski govori* rasprostiru se: plješevičko Prigorje (Draganić, Krašić, Plješivica). Osobine: starija kajkavska akcentuacija, *č* i *ć* se izgovaraju kao u štokavskom (*noć*, *čovjek*). Umjesto *đ* govori se *j* (*meja*), ali postoji prema određenim pravilima i *đ* (*grođe*). Umjesto *št* govori se vrlo umekšano *š* (*liše*, *šap*, *gušer*), postoji i vrlo umekšano *ž* (*želeže*).
- *Goranski govori* rasprostiru se: Gorski kotar (Lukovdol, Delnice) i kraj između Kupe, Slovenije i zapadnog dijela Žumberka (Vivodina). Osobine: starija kajkavska akcentuacija, mnogo utjecaja slovenskog jezika, čuvanje poluglasova, umjesto *ć* izgovara se *č* (*noć*), umjesto *đ* je *j* (*meja*), umjesto *št* je *šč* (*klešča*), umjesto *žd* je *žj* (*možjani*).

Osnovne osobine kajkavskog narječja očituju se u ovim posebnostima (prema Težak, Babić 2003:22,23):

1. Glasovi

- samoglasnici se obično izgovaraju zatvorenije (*mast*, *pet*) ili otvorenije (*jesem*) od standardnih, a ponegdje se javljaju i dvoglasni (*mieso*, *meiso*, *puot*, *pout*)

- u većini kajkavskih govora stari su se poluglasovi odrazili kao e (*den*, *nisem*, *dober*)

- stari jat dao je ekavski odraz. No, kajkavsko e kao zamjena za stari jat izgovara se, zatvoreno, osjetljivo, različito od izgovora u štokavskim ekavskim govorima (*dete* – *deteta*).

- skup *čr* vrlo rijetko zamjenjuje se sa *cr*: *črvi*, *črn*, *črep*

- umjesto standardnih glasova *č* i *ć* u većini kajkavskih govora izgovara se samo jedan glas (obično sredina između *č* i *ć*). To vrijedi i za glasove *dž* i *đ*.
- ispred samoglasnika na početku riječi javljaju se suglasnici *h*, *j* ili *v*: *Hodam*, *Jana*, *jigla*, *vučitelj*, *vuho*
- *h* često dolazi ispred početnog samoglasnog *r*: *hrja*, *hrvati se*, *hrzati*
- *l* na kraju sloga ne prelazi u *o*: *bil*, *delba*, *selce*, *kopal*
- umjesto *lj* i *nj* govori se obično *l* i *jn*: *zemla*, *ludi*, *kojn*, *strajnski*
- ne provodi se sibilizacija: *miakti*, *digati*, *dihati*, *junaki*, *vragi*, *duhi*
- zvučni suglasnici na kraju riječi izgovaraju se bezvučno: *grat* (grad), *vrak* (vrag), *zup* (zub), *nof* (nov)

2. Oblici

- prevladava uglavnom starija sklonidba: u genitivu množine nema nastavka (*glaf*, *ruk*, *konj*) ili je nastavak *-ov*, *-ev*, *tj. -of*, *-ef* (*volof*, *konjef*), odnosno koji drugi: nisu izjednačeni dativ, lokativ, instrumental množine (dativ: *ljudem*, *kravam*; lokativ: *ljudih*, *ktravah*; instrumental: *ljudmi*, *kravami*); nominativni oblik služi i za vokativ: akuzativ za neživo, kad je bez prijedloga, jednak je po obliku genitivu: *Videl sam grada*. *Posekel sam hrasta*.
- često se upotrebljava određeno mjesto neodređenog oblika pridjeva: *On je tak dobri*.
- komparativ se često tvori nastavkom *-ši* (*gorši*, *bolši*, *dalši*) i *-eji* (*stareji*, *bogateji*, *spametneji*) ili *-ejši* (*starejši*, *bogatejši*, *spametnejši*).
- instrumental osobnih zamjenica glasi: *menum*, *tebum*
- obično se mijenjaju i glavni brojevi od pet dalje (*Za petimi bregi mi hiža stoji*.-*Kuća mi je iza pet bregova*)
- kajkavsko narječje nema futura prvog, imperfekta, aorista i glagolskog priloga prošloga, ali ima razliku između infinitiva i supina (*kopati* – *kopat*). Supin je krnji infinitiv koji se upotrebljava samo uz glagole koji označavaju neku namjeru: *Idem spat*. *Dojdi mi žet*. (Ali: *Nemrem spati*. *Ne znam žeti*).

- u prezentu je vrlo čest nastavak za 3. lice množine –*eju* (*pleteju, predeju*) i –*iju* (*hodiju, nosiju*)
- buduće vrijeme izražava se futurom drugim (*Došiel bum. Jutri ti bum rekel*) i prezentom svršenih glagola (*Taki dojdem. Jutri ti donesem*)
- Vrlo su česti povratni glagoli s povratnom zamjenicom u dativu: *Sedi si. Popi si. Zemi si.*

3. Riječi

- za živo se upotrebljavaju upitne zamjenice: *gdo, što, do, kteri ili ki*, a za neživo *kaj, kej ili ke*.
- vrlo su česte umanjnice (deminutivi) i riječ odmila (hiopokoristici): *lonček, cukorek, zajček, hižica, racica, travica*.
- prevladavaju starije riječi koje se u drugim narječjima nisu sačuvale: *čez – kroz, če – ako, fkanti – prevariti, oblok – prozor, taki – odmah, tenja-sjena, vre-već*
- puno je riječi njemačkog podrijetla (*cajt – vrijeme, hiža – kuća, fleten – spretna, rajngla-vrsta lonca, štenge-stepenice, švicati se-znojiti se, žveplo-sumpor*) i mađarskog podrijetla (*falaček – komadić, fela – vrsta, betežen-bolestan, padaš-drug*)

4.2. Đurđevački mjesni govor

Kako navode Maresić i Miholek (2011:17), đurđevački govor pripada virovskopodravskoj grupi govora koji su u dijalektološkoj literaturi opisani kao govori s posebnim mjestom među hrvatskim dijalektima. Maresić i Miholek (2011:17) navode da je najznačajnije jezično obilježje za podravske govore ograničenje naglasaka na posljednja dva sloga riječi. Nadalje, autori navode kako u tim govorima naglasak ne može stajati dalje od pretposljednjeg sloga prema početku riječi. Ako je posljednji slog dug, uvijek je naglašen (Maresić, Miholek, 2011:17).

Autori rječnika *Opis i rječnik đurđevačkog govora* (2011:18) opisuju glasovni sustav, osnovne prozodijske, morfološke i tvorbene osobine govora.

„Samoglasni sustav đurđevačkoga govora sadrži šest samoglasnika (*a, e, i, o i u*) koji mogu biti kratki i dugi, naglašeni i nenaglašeni. Samoglasnik *e* u kratkim i dugim naglašenim slogovima te dugim nenaglašenim ostvaruje otvoreno, a u kratkim nenaglašenim slogovima njegova realizacija može biti nešto zatvorenija, bliža srednjem [e]” (Maresić, Miholek, 2011:18, 19).

Razlikujemo nadalje, navode autori, otvoreno /e/ prema etimološkom /*e/ i prema prednjem nazalu /*e/. Zatvoreno /e/ nalazi se na mjestu jata i na mjestu poluglasa (Maresić, Miholek, 2011:18,19).

Suglasnički sustav pak obuhvaća ostale glasove, a to su: /p, t, k, b, d, g, f, s, š, h, v, z, ž, c, č, đ, m, n, l, r, i j/. Suglasnik /h/ se pod utjecajem hrvatskog književnog jezika i susjednih mjesnih govora kajkavskog narječja koji imaju taj glas u sustavu sve više ostvaruje (*hiža, hodaš*). Ponekad se samoglasnik /h/ na početku riječi izostavlja (*ititi*) ili se zamjenjuje glasovima /j/ (*buja, muja*) i /v/ (*juva, kuvati*). Nadalje, sonantii /l/ i /n/ se u pravilu ne pojavljuju u đurđevačkom govoru. Glas /l/ se depalatalizirano (*nedela*), a u nekadašnjem glasu /n/ se premetnuo palatalni element kada se našao u položaju samoglasnika (*kojn, pajn*). Isto tako, zvučni suglasnici koji se nalaze na kraju riječi ispred pauze se ne ostvaruju "tipično" kajkavski, to jest bezvučno, već je njihova realizacija na kraju riječi ispred pauze poluzvučna (Maresić, Miholek, 2011:20).

Imenice ženskog roda koje u nominativu jednine završavaju na *-a*, u genitivu imaju nastavak *-e* s fiksiranim naglaskom (*grabe, roke*). U dativu i lokativu jednine ženskog roda nastavak koji prevladava je *-e* (*dekle, kože*). U akuzativu jednine ženskog roda najčešće se pojavljuje nastavak *-o* (*ženo, jaboko*). Također i u instrumentalu jednine je nastavak *-o* koji je uvijek naglašen (*jabokom, kumom*). U vokativu jednine obično dolazi do izjednačenja s nominativom jednine, a u množini su izjednačeni nominativ, akuzativ i vokativ. U genitivu množine prevladava nastavak *-Ø* ili *-i*, u dativu množine imenice ženskog roda imaju nastavak *-am*, a u lokativu množine prevladava nastavak *-aj*. Rijetko se u lokativu množine pojavljuje nastavak *-ami* koji imamo u instrumentalu množine. Imenice muškog roda u jednini nemaju većih posebnosti u odnosu na većinu mjesnih govora kajkavskog narječja. Akuzativ jednine imenice muškog roda je morfološki izjednačen s genitivom jednine i kod imenica koje znače što neživo (*imam kaputa*), osim u uporabi s prijedlogom kada je izjednačen s nominativom jednine (*pem na vlak*). U instrumentalu jednine prevladao je nastavak *-om* kod svih osnova (*š čovekom, z dečkom*). U genitivu množine imamo nastavak *-ov* i *-ev* koji dolaze na palatalne osnove ili osnove koje završavaju suglasnikom *c*. U dativu, lokativu i instrumentalu množine

muškog i srednjeg roda su zadržani stari odnosi kao i u imenicama ženskog roda. U dativu množine muškog i srednjeg roda postoje koriste se nastavci *-om* i *-em*, u lokativu množine *-e*, u instrumentalu množine *-i*. Imenice srednjeg roda u instrumentalu jednine palatalnih osnova mogu imati nastavke *-om* i *-em*, u genitivu množine prevladava $-\emptyset$. Lokativ i instrumental množine srednjeg roda poklapaju se s lokativom i instrumentalom množine muškog roda (Maresić, Miholek, 2011:20,21).

U pridjevskoj se promjeni, navode autori Maresić i Moholek (2011), razlikuju nastavci nepalatalnih i palatalnih osnova muškog i srednjeg roda (*šalen – šalnoga*). U nominativu jednine muškog roda dva su moguća pridjevska oblika – jedan s nastavkom $-\emptyset$ i jedan s nastavkom *-i*. Velik broj primjera koristi se u samo ili kraćem ili dužem obliku, odnosno uvjetno rečeno neodređeni i određeni oblik. Kraći ili neodređeni oblik pojavljuje se kao dio imenskog predikata (Jeden je visok, a jedan nizek.), duži ili određeni oblik koristi se u atributnoj službi (Zgledi kak osmođeni kocen.), isto tako, određeni se oblik koristi i kada prethodi pokazna zamjenica (Ov lepi je došel, on grđi ne). Autori navode da si u drugim oblicima svih triju rodova također u velikoj mjeri razlikuje uporaba tih dvaju likova ali je u tom slučaju razlika vidljiva samo po naglasku. Primjer neodređenog oblika kao dio predikata : *Flance si rasađan, fajn so veliki*. te primjer određenog oblika u atributnoj službi: *Toga šaranoga macoka nam ostavim!* (Maresić, Miholek, 2011:21, 22).

Osobne zamjenice glase:

- *ja* (G *mene*, D *mene/mi*, A *mene/me*, L *mene*, I *menom*);
- *ti* (G *tebe*, D *tebe/ti*, A *tebe/te*, L *tebe*, I *tebom*);
- *mi* (G *nas*, D *nam*, LI *nami*);
- *vi* (GA *vas*, D *vam*, LI *vami*);
- *on, ona, ono*: (m.r. GA jd. *nega*, DL jd. *nemu*, I jd. *nim*, N mn. *oni*, G mn. *ni*, D mn. *nem*, A mn. *ne*, L mn. *nemi*, I mn. *nimi*).

Primjer osobne zamjenice: *A što e kaj tebe pital?*

Pokazne zamjenice glase:

- *on, ona, ono* (m. r. G jd. *onoga*, D jd. *onomu*, A jd. *onoga*, L jd. *onom*, I jd. *onem*, G mn. *oni*, D mn. *onem*, A mn. *one*, LI mn. *onemi*) onaj, ona, ono;
- *ov, ova, ovo* (m. r. GA jd. *ovoga*, D jd. *ovomu*, L jd. *ovom*, I jd. *ovem*, N mn. *ovi*, G mn. *ovi*, D mn. *ovem*, A mn. *ove*, LI mn. *ovemi*) ovaj, ova, ovo;

- *te, ta, to* (m. r. GA jd. *toga*, I jd. *tem*, G mn. *ti*, D mn. *tem*, A mn. *te*, LI mn. *temi*) taj, ta, to.

Primjer pokazne zamjenice: *S tem nožom reži.*

Ostale zamjenice: posvojne zamjenice (*Nema mega kaputa.*), upitne zamjenice (*Što je bil?*), neodređene zamjenice (*nekaj, nešče, nikaj, nišče*) (Maresić, Miholek, 2011:23 – 26).

U radu *Opis i rječnik đurđevačkog govora* (2011), autori navode da se broj glagolskih kategorija, kao i drugim mjesnim govorima kajkavskog narječja, smanjio. Osim što se razlikuje aspekt (svršeni/nesvršeni vid), broj (jednina/množina), lice (3 lica jednine i 3 lica množine), stanje (aktiv/pasiv) razlikuje se:

- vrijeme
 - prezent (*dam, premečem*)
 - perfekt (*dal je, kupil je*)
 - pluskvamperfekt (*bil je dal, bil je kupil*)
 - futur (*bodem dal, bodem kupil, dal bom, kupil bom*)
- način
 - indikativ (*dolevam, čeprkam*)
 - imperativ (*dolevaj, ščeprkaj*)
 - koncional I. (*došel bi, čepkal bi*)
 - kondicional II. (*bil bi došel, bil bi čeprkal*)
 - optativ (*živeli*)
- infinitni oblici
 - infinitiv (*dolevati, ščeprkati*)
 - supin (*dolevat, premetat*)
 - prilog sadašnji (*dolevajoć, ščesavajoć (se)*)
 - gl. prid. radni (*doleval, ščeprkal*)
 - gl. prid. trpni (*bit, dan, ščeprkan*)

Neki glagoli na -ati (V. vrste) mogu imati dvostruki prezent, s alternacijom osnove i bez nje (3. jd. posiple/posipa, 3. mn. posiplo/posipajo), a u tom se slučaju dvostruki oblici pojavljuju i u imperativu (2. jd. posipli/posipaj) (Maresić, Miholek, 2011: 26, 27).

Isto tako, autori navode da je važno spomenuti tvorbu riječi, a potrebno je izdvojiti tvorbu deminutiva koji je karakterističan za kajkavsko narječje. Kod imenica muškog roda, u

kajkavskom se narječju najčešće koristi sufiks *-ec* (*obločec, ključec*) i *-ek* (*cvetek, stolek*). Također se mogu koristiti i sufiksi *-ić* i *-ič* (*repić, snopić*). Na sufiks *-ić* se još ponekad može dodati sufiks *-ek* pa dolazi do pojačanog deminutivnog značenja (*lagviček*). Sufiks *-čec* (*sinčec*) je isto karakterističan za đurđevački govor. Sufiks *-ok* tvori deminutiv, ali isto tako u đurđevačkom govoru može označiti da je što mlado i milo pa se često koristi za osnove imenica koje označuju životinje (*mišok, cucok*). Još se koriste sufiksi *-čok* (*fazančok*) i *-ic* (*križic*). Kod imenica ženskog roda, deminutiv se najčešće tvori sufiksom *-ica* (*cirkvica*), *-ka* (*škatulka*), *-ička* (*opravička*), *-čica* (*škatulčica*), *-eca* (*jabočeca*). Imenice srednjeg roda također imaju više sufiksa za tvorbu deminutiva, a neki od njih su: *-ce* (*kolence*), *-ece* (*sončece*), *-ence* (*vožence*). Kod tvorbe augmentativa najčešći su sufiksi *-etina* (*roketina*) i *-urina* (*vodurina*).

Bašić i Malnar Jurišić u svom članku spominju i frazeologiju pa tako spominju frazeme koji se odnose na čovjekov odnos prema jelu i piću (imati dobroga cuga, deti si v zobe), frazemi koji se odnose na čovjekovo stanje (žeđen kak vapno, gladen kak cucek), frazemi koji se odnose na čovjekovu vanjštinu (gurav kak hena, debel kak beli graj). Frazemi su sastavni dio kajkavštine, brojni su i raznoliki. „Uz to, pokazalo se da su pojedini frazemi dijelom i frazeologije drugih hrvatskih govora i narječja dok su neki lokalno obilježeni i specifični za usko govorno područje” (Bašić, Malnar Jurišić, 2021).

4.3. Kajkavska dječja književna baština

Hranjec (1995) u svom djelu navodi da djela namijenjena djeci sadrže dobno prilagođenu temu i motive te da se u kajkavskoj književnosti ističu zavičajni motivi kao što su životinje, selo, dom, poslovi i prijateljstvo. Isto tako navodi kako je kajkavska književnost prepoznatljiva po jednostavnosti te da zavičajnu književnost treba iskazati spontanošću, neposrednošću. Pjesnik/književnik mora probuditi i pronaći dijete u sebi te govoriti, misliti i osjećati kao dijete (Hranjec, 1995:16).

Što se tiče usmene književne baštine, navodi Hranjec (1996:23), na prvom mjestu nalaze se brojalice. Brojalica je usmeno - književni oblik u kojem dolazi do nabranjanja stanovitih zvukovnih elemenata ostvarujući na taj način ritmičko – akustičko – muzički ugođaj. Brojalica nema nikakav sadržaj, izražajno ostaje unutar jezika, dakle brojalica je sama igra. Riječi su skladno posložene i dolazi do igre govorom. Postoje tri vrste brojalica:

a) smisao brojalice tek se naslućuje

ENCI, BENCI

*Enci benci
na kamenci,
troja vrata
zapečata,
eri, keru,
mužikeri –
krč!*

b) smisao brojalice je razvijeniji

PRSTI

*Te ide v log,
Te ide za njim,
Te ide drva cepat
Vet ide žgance kuhat,
Te ide muzu, muzu, muzu.*

Uz svaki stih hvata se jedan prst na ruci, uz peti stih pošaklja se peti prst pa tako otkrivamo neki smisao.

c) brojalica s naznakom pričanja temeljena na onomatopeji

KUKAVAČA

*Kukavača kukuvala pred Petrovim den,
kuku kuku, kuku kuku, pred Petrovim den.
To je leto toplo leto i te Petrov den,
kuku kuku, kuku kuku, i te Petrov den.
Žnjači dojdeju vu polje, ležeju pod klen,
kuku kuku, kuku kuku, ležeju po klen.*

Brojalice se recitiraju, brojanje se ostvaruje slogovima, dijelovima riječi te se ostvaruje uz pokret, gestu ili riječ praćenu pokretom (Hranjec, 1996:24).

Suprotno brojatici, navodi autor, nalazi se rugalica. Tematski i izražajno rugalica je bogatija i raznovrsnija – koristi se u trenucima kada se čovjek želi narugati i nasmijati. Rugalice se često povezuju sa svađanjem kod djece ili kada je dijete uvrijeđeno. Primjer rugalice koja može biti upućena:

*Iva kopriva,
na jejci sedi,
piceke valji.*

Izmišljalice, ili kako ih autor naziva "igre mašte" su riječi koje su nastale u pokušaju uspostavljanja novih logičkih i semantičkih odnosa. Primjer jedne izmišljalice iz knjige *Hrvatska kajkavska dječja književnost* (Hranjec, 1996:27):

*Ženil se je sivi komar
v komarici na polici.
Stara buha kuharica,
mlada buha posnešica.
Išel komar z buhu spati,
počel komar zabavlati,
vtrgnila mu v kuku nogu.
Ode komar v leskov grmek,
pak odreže paličicu,
vuder buhu po trbuhu,
buha skukne, trbuh pukne.
Išel komar v dolne kraje,
zestal ga je rak na kojnu.
„Nejdi, komar, v dolne kraje,
doli su ti hudi ludi,
hujše babe neg su muži.“*

Autor Hranjec (1996:28, 29) još spominje bajalice i uspavalice. Naglasak u bajalici se ne temelji na sadržaju, riječi često nemaju svoju koheziju, važnije je samouvjeravanje, to jest očekivanje onoga koji govori u magijsku moć izrečenoga. Poznata bajalica glasi: *Puž, muž, pusti roge van/ da ti kuću ne prodam/ starom dedi za duhan*. Uspavalice su pak pjesme koje se koriste za uspavlivanje djeteta. Stvaraju ih odrasli za djecu. Melodija i ritam prate funkciju uspavalice, a to je da se dijete uspava.

Autor Hranjec (Hranjec, 1996) navodi kako se u kajkavskoj dječjoj književnosti još pojavljuju i mali usmenoknjiževni oblici (mikrostrukture) – usmene poslovice i zagonetalice (pitalice), u pjesništvu su to usmena lirika i epska pjesma, kod usmene proze su to bajke, legende i predaje, novele, anegdote (šale, parade), basne te usmena drama.

Kod pjesništva dječje kajkavske književnosti važno je spomenuti autore Frana Galovića koji se opisuje kao trajna inspiracija svim zaljubljenicima književnoga *kaja*, Dragutina Domjanića, Nikolu Pavića, Ivana Gorana Kovačića, Mihovila Pavleka Miškinu, Stjepana Jakševca, Paju Kanižaja i Miroslava Dolenca Dravskog.

Svaki od ovih autora je svojom kreativnošću razvijao hrvatsku kajkavsku književnost i za sobom ostavio mnoga djela kroz koja će današnja djeca moći upoznavati život nekada na njima pristupačan, šaljiv i jednostavan način (Hranjec, 1996).

Što se tiče dječje kajkavske književnosti u vidu proze, Hranjec (1996) u svom djelu spominje autore: Antu Kovačića, Antuna Gustava Matoša, Miroslava Krležu pri kojem kajkavština dobiva punu afirmaciju i potvrdu svoje vrijednosti i Slavka Kolara.

Od autora hrvatske kajkavske dječje proze važno je još spomenuti autore Slavka Mihalića, Jožu Horvata, Hrvoja Hitreca i Zvonimira Milčeca.

U hrvatskoj kajkavskoj dječjoj književnosti važno je spomenuti i autore koji su pisali igrokaze za djecu, a neki od njih su Tituš Brezovački, Juraj Dijanić, Dragutin Domjanić, Stjepan Draganić i mnogi drugi (Hranjec, 1996).

Na koncu, može se reći da je hrvatska kajkavska pisana baština bogata talentiranim autorima koji su svoj rad i djela posvećivali promicanju kajkavštine. Iza sebe su ostavili djela koja će se čitati uvijek te su time potaknuli očuvanje i promicanje hrvatske kajkavske dječje književnosti za buduće naraštaje. Ako se u dovoljnoj mjeri koristi kajkavska literatura u radu s djecom, potiče se na svijest o važnosti hrvatskog jezika, narječja i dijalekata u području kulture, socijalnih odnosa i emocionalnog izražavanja (Turza-Bogdan, 2008).

5. Prikaz tematskih aktivnosti provedenih u osnovnoj školi Đurđevac

Za potrebe ovog rada tematske aktivnosti provedene su u Osnovnoj školi Đurđevac, u trećem razredu. Aktivnosti su provedene u veljači 2024. godine. Navedenu školu pohađaju uglavnom učenici s područja grada Đurđevca. Đurđevac pripada području kajkavskog narječja, podravskog dijalekta. Tematske aktivnosti osmišljene su zbog želje da se učenike potakne na razmišljanje i buđenje svijesti o bogatstvu kajkavskog narječja, njegovih dijalekata i mjesnih govora kojima su okruženi svakodnevno. Tematske aktivnosti provedene su tijekom tri školska sata te su njima integrirana područja predmeta Tjelesne i zdravstvene kulture, Hrvatskog jezika i Sata razrednika.

U ovom će se radu prikazati koliko i u kojoj mjeri učenici 3. razreda ovladavaju hrvatskim standardnim jezikom iako su većinu vremena okruženi kajkavštinom, koliko se kajkavština koristi u njihovom razredu te na koji način oni balansiraju između korištenja hrvatskog standardnog jezika i dijalektalnog govora. Isto tako, ovim radom će se utvrditi razina ishoda OŠ HJ A.3.6. koji govori da učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnoga jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.

5.1. Cilj tematskih aktivnosti

Cilj provođenja tematskih aktivnosti bio je približiti učenicima đurđevački mjesni govor i kajkavsko narječje, osvijestiti uporabu đurđevačkoga mjesnoga govora i standardnoga hrvatskoga jezika, poticati dječju metajezičnu svijest, usvajati znanja o jeziku te samim time stvarati jezični identitet učenika đurđevačke osnovne škole. Isto tako, tematskim aktivnostima je bio cilj obogatiti dječje vokabulare, proširiti vidike u području kajkavštine te im na jednostavan način približiti vrijednost i važnost zavičajnoga govora. Isto tako, cilj ovih tematskih aktivnosti bio je ostvariti ishod iz *Kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik* u domeni A (Hrvatski jezik i komunikacija) za 3. razred koji glasi: *OŠ HJ A.3.6 Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.*

5.2. Sadržaj i opis tematskih aktivnosti

Kao što je i navedeno, tematske aktivnosti izvodile su se kroz tri školska sata. Aktivnosti su izvođene u okvirima predmeta Tjelesne i zdravstvene kulture, Hrvatskog jezika i Sata razrednika. Četvrtak, 15. veljače, učenicima 3. razreda OŠ Đurđevac započeo je satom Tjelesne i zdravstvene kulture. Na satu TZK je cilj bio provesti tematske aktivnosti u kojima učenici uklapaju igre koje su vezane uz đurđevačko područje i kajkavštinu.

Na temelju toga, učenici su u početku sata igrali igru *Slepi miš* – jedan od učenika je na glavi imao povez, dok su drugi bili raspoređeni oko njega. Učenik koji ima povez se mora zavrtjeti oko svoje osi tri puta i krenuti u potragu za svojim prijateljima. Ostali učenici moraju biti tiho i kretati se mirnim koracima. Nakon što je učenik s povezom ulovio jednog od učenika, morao ga je opisati i prepoznati o kojem se prijatelju radi. Ako je učenik s povezom pogodio, taj je učenik dobio povez i igra se nastavlja. Nakon nekoliko krugova, igra se zaustavlja i s učenicima se komentira jesu li ikada igrali ovu igru, koliko su upoznati s njom te sviđa li im se. Komentari učenika bili su pozitivni i sviđjala im se igra. Nakon uvodne aktivnosti, učenici su odradili opće pripremne vježbe te smo krenuli s igrom u kojoj su učenici bacali prave željezne potkove u обруč. Učenicima su predstavljene potkove, njihova funkcija i značaj u životu konja. Razgovorom je donesen zaključak da su u prošlosti konji bili glavno prijevozno sredstvo te da su morali imati dobru obuču kako bi vješto obavljali svoj posao. Učenici su podijeljeni u dvije skupine te su u tri kruga bacali potkove u обруč. Pobjednik je bila ona skupina koja je više puta uspjela ubaciti potkovu u обруč. Nakon aktivnosti, razgovor je tekao u smjeru zašto potkove i na temelju toga su učenici zaključili da nekoć nije bilo igračaka kao što je to danas slučaj te da su se djeca igrala i snalazila na način koji su znali. Učenicima aktivnost nije bila poznata, ali su znali što je i čemu služi potkova. Stvorilo se pozitivno ozračje i natjecateljski duh koji je prevladao tokom cijele aktivnosti. Isto tako, na pitanje bi li se sada tako igrali na dječjim rođendanima, odgovor je bio u većini slučajeva negativan.

Slika 1 prikazuje učenike u igri bacanja potkova

Sljedeća aktivnost koju su učenici igrali u sklopu nastave Tjelesne i zdravstvene kulture bilo je skakanje u jutenim vrećama. Učenicima je za početak bila predstavljena jutena vreća, što je, kakve je teksture i ostalo. Na pitanje studentice jesu li se već susretali s takvom vrećom, učenici su odgovorili da su igrali igru skakanja vreća u sklopu ljetnih praznika gdje su se provodile etnografske igre. Jedna učenica znala je objasniti za što se koriste vreće. Natjecateljski duh se nastavio te su učenici ostali u istim skupinama. Svaka skupina dobila je dvije jutene vreće. Na znak studentice, učenici su sunožno morali skakati u vreći do cilja, okrenuti se i vratiti na start, skinuti vreću te ju prosljediti sljedećem učeniku. Pobjednici su bili oni koji su prvi odradili zadatak i stali u vrstu. Učenicima je aktivnost bila zanimljiva, bili su borbeni i željeli su ju ponoviti nekoliko puta.

Slika 2 prikazuje učenike kako skaču u jutenim vrećama

Sljedeća aktivnost bila je igra povlačenja užeta. Učenici su bili upoznati s igrom te su sami zaključili da je užo bilo predmet koji se u prošlosti mogao lako nabaviti jer su se ljudi u prošlosti bavili poljoprivredom i užad su bila sastavni dio gospodarskih djelatnosti. Učenici su

ostali u istim skupinama te su na studentski znak povlačili užu. Pobjednik je bila ona skupina koja je prva uspjela proći sredinu užeta u vlastitu korist. Učenicima je igra bila napeta i zanimljiva te su ju htjeli igrati u više navrata.

U sljedeću tematsku aktivnost uklopljeni su sadržaji predmeta Glazbene kulture u kojoj su učenici učili koreografiju i tekst pjesme *Igra kolo* (*"Igra kolo, igra kolo u dvadeset i dva, u tom kolu, u tom kolu lijepa (izgovaraju ime) igra. Biraj (ime), biraj (ime) koga ti je drago, samo nemoj, samo nemoj koga nemaš rado. Sad se vidi, sad se zna, ko se kome dopada, sad se vidi, sad se zna, ko se kome dopada."*) Učenici stoje u krugu i kreću se u smjeru kazaljke na satu, a jedan od učenika je u sredini i kreće se u suprotnom smjeru. Nakon prvog dijela pjesme, učenik u sredini bira jednog učenika iz kruga te se primaju za ruke i vrte unutar kruga, ostatak učenika stoji i plješće u ritmu. Neki od učenika čuli su za ovu pjesmu i koreografiju su plesali na folkloru, ostalim učenicima je bilo zanimljivo i svi su surađivali i pratili koreografiju i tekst. Ples smo otplesali nekoliko puta te su učenici zapamtili korake i tekst pjesme.

Sljedeća aktivnost koja je uključivala đurđevački mjesni govor naziva se *Care, care gospodare*. Nijedan od učenika nije bio upoznat s ovom igrom, ali su pažljivo slušali i brzo usvojili pravila iste jer su igrali igre slične tematike. Studentica je objasnila pravila: s jedne strane stoji grupa djece (stanu jedan pokraj drugog), a s druge jedno dijete, to jest "car" (stoji leđima okrenut grupi djece). Djeca pitaju (sami se dogovore za redoslijed): *Care, care, gospodare, koliko je vur? (Koliko je sati?)* „Car“ odgovara: 2 konjska (dugački koraci) ili 5 mišjih (mali koraci) ili 3 mačja (srednji koraci) ili 1 mravlji (stopalo ispred stopala). Pobjednik je onaj tko prvi stigne do „cara“ te sada on postaje novi „car“.

Slika 3 prikazuje objašnjavanje pravila igre *Care, care gospodare*

U zadnjoj aktivnosti u sklopu nastave Tjelesne i zdravstvene kulture provodila se aktivnost *Pokvareni telefon*. Učenici sjede u krugu te je zadatak učenika osmisliti jednu kajkavsku riječ koju su čuli kod kuće, na ulici, u školi – riječ se šapće s uha na uho te je zadatak zadnjeg učenika izreći riječ na glas. Zatim se riječ objašnjava te ju učenici pokušavaju stavljati u kontekst, ukoliko ne znaju studentica im pomaže. Učenici su u igri *Pokvareni telefon* objasnili pet riječi (*feringa, vura, mišaflin, korito, zdela*) te je time završio sat Tjelesne i zdravstvene kulture u sklopu tematskih aktivnosti.

Slika 4 prikazuje igru Pokvareni telefon

Sljedeće aktivnosti provedene u sklopu nastave Hrvatskog jezika i Sata razrednika jer su uklopljeni sadržaji spomenutih predmeta. Aktivnosti su odrađene u dva školska sata bez odmora, učenicima su aktivnosti bile zanimljive te su pohvaljeni za maksimalnu suradnju, otvorenost i trud. Tematske aktivnosti u učionici započele su čitanjem ulomka teksta *Malog Kraljeviča* (Antoine de Saint-Exupery), Mali Princ na kajkavskom kojeg su preveli Akoš Anton Dončec i Đuro Blažeka. Nakon pročitano ulomka uslijedio je ponajprije razgovor o knjizi Mali Princ, jesu li ikada čuli za nju te je li im poznat sadržaj iste. Nakon toga slijedio je razgovor o pročitano ulomku – što nam ulomak govori, koje se nepoznate riječi spominju, znaju li značenja ista (*eroplan, lesica, prijatelica, jarček, kišta*). Razgovorom se poticalo razmišljanje o prijateljstvu, međusobnim odnosima i komunikaciji između Malog Princa i ostalih likova koje je susretao. Kroz aktivnost su se objašnjavale riječi iz ulomka kako bi se shvatila poanta teksta.

Slika 5 prikazuje čitanje ulomka iz knjige Mali Kraljevič

Nakon čitanja ulomka, uslijedila je aktivnost u kojoj su učenici dobili sličicu i naziv neke stvari/životinje/pojave na kajkavskom narječju, a zadatak učenika je bio osmisliti rečenicu u kojoj će biti upotrijebljena ta riječ. Kontekst rečenice je morao imati smisla te je riječ bilo potrebno objasniti vlastitim riječima. Neki od učenika imali su poteškoće u razumijevanju te su zatražili pomoć, na kraju aktivnosti svaki od učenika je uspješno osmislio rečenicu.

AMBRELA	
BECIKLIN	
CIRKVA	
CUCEK	
FERTUN	

Slika 6 prikazuje primjere kartica sa sličicom i nazivom stvari/životinje/pojave

Usljedila je aktivnost u kojoj su učenici bili podijeljeni u parove. Učenici su glumili novinare/reportere i ispitanike, osobe koje su davale iskaz. Zadatak učenika bio je osmisliti reportažu za TV emisiju u kojoj će kroz nekoliko pitanja i odgovora predstaviti Picokijadu – najpoznatiju đurđevačku kulturnu manifestaciju koja se održava svake godine zadnjeg

vikenda u lipnju. Učenici su podijelili zadatke – jedan u paru je osmišljavao pitanja, drugi je osmišljavao odgovore. Glavni cilj reportaže je bio sve to izvijestiti na kajkavskom narječju, to jest na đurđevačkom mjesnom govoru. Jedna od učenica rodom je iz Ukrajine, ali je dolaskom u Hrvatsku počela učiti hrvatski jezik u Đurđevcu, okružena kajkavštinom tako da se i ona odlično snašla u ovom zadatku. Učenici su se zabavljali glumeći reportere, držali su mikrofone, glumili snimatelje i zabavljali se. U procesu istraživanja informacija o Picokijadi bio im je dostupan laptop i Internet. Nakon što su uvježbali svoju reportažu, predstavili su je ostatku razreda. Učenici su se zabavljali, smijali, koristili kajkavštinu i usput učili.

Prijepis jedne od reportaža učenika 3. razreda OŠ Đurđevac:

Picokijada

K: Dobri den i dobro došli vu našu emisiju!

Z: Dobri den!

K: Rečite nam: kaj je to Picokijada?

Z: Picokijada vam je kulturna manifestacija v Đurđevcu v kojoj se prikazuje kak so se naši ljudi obranili od Turkov.

K: I kak so se obranili?

Z: Spalili so s topom zadnjega pevca na Turke i oni so pobegli.

K: A gda se održava Picokijada?

Z: Održava se sake godine zadnji vikend v lipnju.

K: El se ima još kaj za videti?

Z: Ima se za videti sakaj – plesanje, popevanje, igre, koncerti i zabava. Dojdite ove godine i bute vidli!

K: Fala vam na pozivu, bum došla kad ste me tak lepo pozvali! Do viđenja!

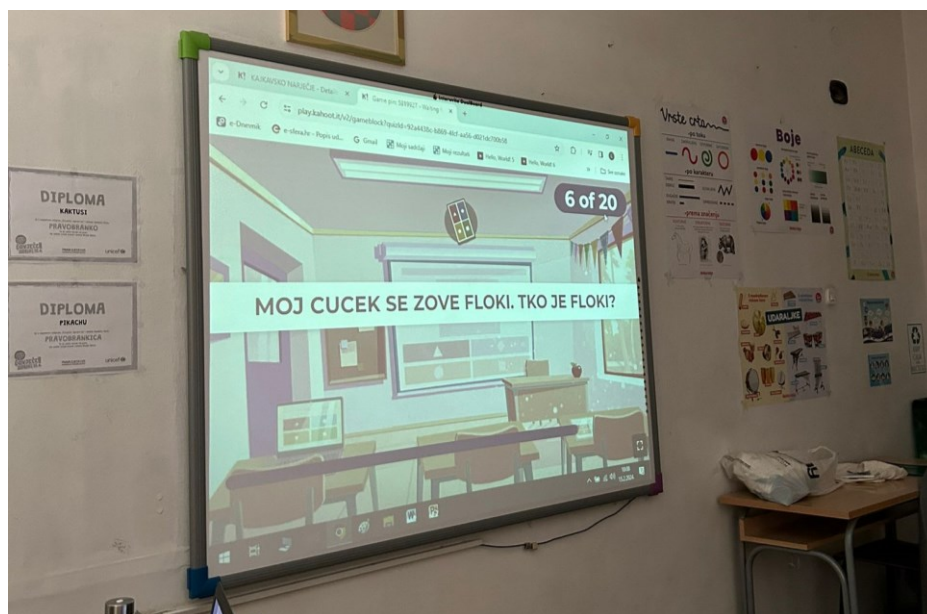
Z: Fala vam, doviđenja!

Sljedeća aktivnost bila je imenovanje starinskih predmeta. Na stolu u prednjem dijelu razredu bile su izložene starinske stvari poput starinskog ćupa, budilice i vaze. Razgovor je tekao u opisivanju predmeta te namjeni istih. Učenici su podijelili vlastita iskustva sa starinskim predmetima koje imaju kod kuće te za što ih koriste.

Slika 7 prikazuje starinske stvari koje su učenici imenovali

Posljednja aktivnost koju su učenici odradili bio je *Kahoot* kviz koji je u konačnici objedinio sve aktivnosti koje su se provodile kroz tri školska sata. *Kahoot* kviz bio je osmišljen kroz 20 pitanja o kajkavštini, kajkavskim riječima, prijevodima određenih riječi, sintagmi i rečenica. Učenici su bili podijeljeni u 4 skupine te su na svojim mobitelima rješavali kviz. U razredu je zavladao natjecateljski duh, učenici su razmišljali što koja riječ znači, približno prevodili neke riječi te otkrivali značenja za koja nisu znali.

Slika 8 prikazuje Kahoot kviz koji su igrali učenici 3. razreda

5.3. Učenički osvrt na provedene aktivnosti

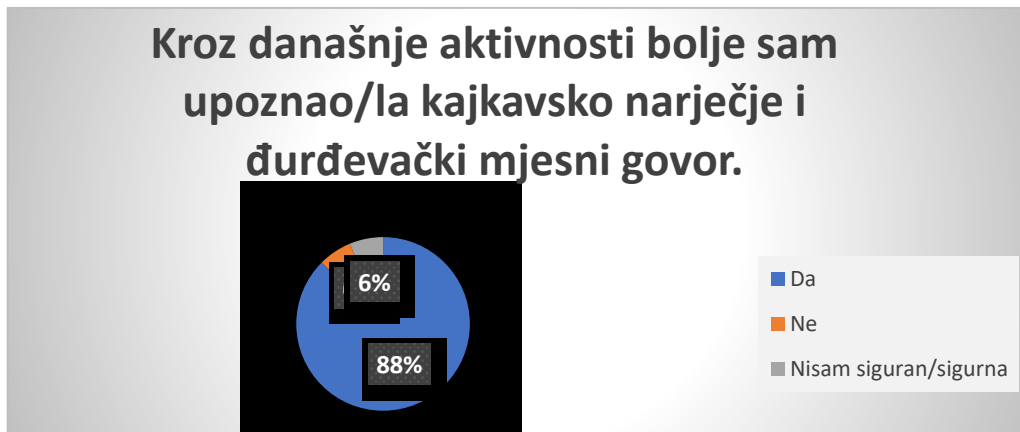
Kao osvrt na provedene aktivnosti, učenici su odgovarali na postavljene tvrdnje kako bi se dobio uvid u njihove povratne informacije uz aktivnosti koje su provedene. Tvrdnje su glasile:

- Današnje aktivnosti bile su mi teške i nisam ih shvatio/shvatila.

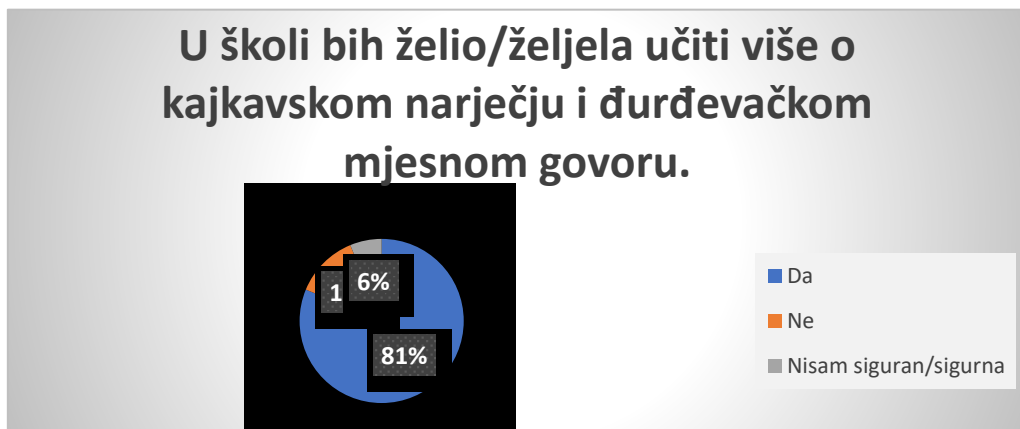
Grafikon 1. Odgovor na tvrdnju: Današnje aktivnosti bile su mi teške i nisam ih shvatio/la.

- Kroz današnje aktivnosti bolje sam upoznao/la kajkavsko narječje i đurđevački mjesni govor.

Grafikon 2. Odgovor na tvrdnju: Kroz današnje aktivnosti bolje sam upoznao/la kajkavsko narječje i đurđevački mjesni govor.

- U školi bih želio/željela učiti više o kajkavskom narječju i đurđevačkom mjesnom govoru.

Grafikon 3. Odgovor na tvrdnju: U školi bih želio/željela učiti više o kajkavskom narječju i đurđevačkom mjesnom govoru.

Iz Grafikona 1. koji daje osvrt na tvrdnju: „Današnje aktivnosti bile su mi teške i nisam ih shvatio/shvatila.“ vidljivo je da 94% učenika aktivnosti nisu bile teške i da su shvatili, odnosno jednom učenike su neke od aktivnosti bile teže za shvatiti i nije se osjećao ugodno u komunikaciji na kajkavskom narječju.

Iz Grafikona 2. koji daje osvrt na tvrdnju: „Kroz današnje aktivnosti bolje sam upoznao/la kajkavsko narječje i đurđevački mjesni govor.“ vidljivo je da je 88% učenika kroz tematske aktivnosti bolje upoznao govor koji ih okružuje, 6% smatra kako im tematske aktivnosti nisu pomogle pri boljem upoznavanju mjesnog govora i 6% tvrdi da nisu sigurni. Ova tvrdnja bila je od iznimne važnosti zato što je i krajnji cilj bio učenike pobliže upoznati s đurđevačkim mjesnim govorom te uporabom istog.

Iz Grafikona 3. koji daje osvrt na tvrdnju: „U školi bih želio/željela učiti više o kajkavskom narječju i đurđevačkom mjesnom govoru.“ vidljivo je da bi većina željela učiti više o kajkavskom narječju i đurđevačkom mjesnom govoru, 13% učenika nije zainteresirano i ne želi učiti više o tome, dok 6% smatra da nije sigurno u svoj odgovor.

Uz ove tvrdnje, učenicima su bila postavljena pitanja o općim dojmovima vezanim uz aktivnosti gdje su učenici komentirali da su im aktivnosti bile zanimljive, voljeli bi učiti još o igrama njihovih djedova i baka te će ih pitati sjećaju li se oni još nekih igara. Učenici su spomenuli kako je bilo zabavno barem na kratko odvojiti se od klasičnih igara koje ih danas

okružuju, a uglavnom su vezane uz digitalne alate. Isto tako, istaknuli su čitanje ulomka iz knjige *Mali Kralevič* te bi voljeli dobiti jednu lektiru na kajkavskom narječju.

6. Zaključak

Kako navodi autorica Pavličević-Franić (2005:13), govor je praktična realizacija jezika, odnosno jezik u uporabi. Budući da je govor temeljni oblik komunikacije, važno ga je razvijati i poticati. Zadatak je školskog obrazovanja razvijati jezične kompetencije učenika u hrvatskom standardnom jeziku, ali i njegovati hrvatsku tronarječnost, posebno zavičajni govori karakterističan za područje u kojemu škola djeluje. Najbolji način za očuvanje govorne baštine nekog kraja jest njihova implementacija u primarno nastavu kako bi učenici kroz formalno obrazovanje istodobno stjecali znanja o standardnom jeziku i jeziku područja u kojem žive. Ukoliko se mjesni govori ne uključe u sadržaj nastave primarnog obrazovanja, moguće je da će s vremenom doći do njihova nestanka, što bi bio veliki gubitak za mjesto, mjesni govor i kulturni identitet.

Provedenim tematskim aktivnostima učenici Osnovne škole Đurđevac osvijestili su važnost korištenja đurđevačkoga mjesnog govora te su time dodatno poradili na očuvanju vlastite kulturne baštine. Tematske aktivnosti uključivale su razne aktivnosti kojima su učenici mogli uvidjeti da se đurđevački govor može koristiti u igrama, pisanim djelima i slično. Također, učenici su uvidjeli koliko znaju i koliko bi još željeli znati o đurđevačkom mjesnom govoru. Učenike se putem aktivnosti poticalo na samostalni rad, rad u paru i grupni rad. Izražavali su svoju kreativnost, zabavljali se i uz to njegovali kulturnu baštinu koja je važan dio njihova kulturnog identiteta.

Za kraj, prikazane tematske aktivnosti samo su mali dio primjera aktivnosti koje bi se mogle provoditi u primarnom obrazovanju. Kao autorica ovog rada, nadam se da će ova tema i ovaj rad potaknuti barem jednog učitelja na provođenje sličnih aktivnosti jer je očuvanje kulturne baštine sastavni dio identiteta svakog pojedinca, nešto što ga obilježava i nešto što je svojstveno baš njemu.

Literatura

1. Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa d. d.
2. Bognar, L., Matijević, M. (1996). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Brajša, P. (1993). *Pedagoška komunikologija: Razgovor, problemi i konflikti u školi*. Zagreb: Školske novine.
4. Hranjec, S. (1995). *Hrvatska kajkavska dječja književnost. Priručnik za zavičajnu nastavu*. Čakovec: TIZ ZRINSKI d.d.
5. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Lončarić, M. (1995). *Kajkaviana i alia. Ogledi o kajkavskim i drugim hrvatskim govorima*. Čakovec: Zrinski d.d.
7. Hrvatski sabor (2024). *Zakon o hrvatskom jeziku*. Zagreb: Narodne novine. (NN 14/2024). (20.5.2024.)
8. Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Maresić, J., Miholek, V. (2011). *Opis i rječnik đurđevačkoga govora*. Đurđevac: Gradska knjižnica Đurđevac.
10. Neill, S. (1991). *Neverbalna komunikacija u razredu.; prevela Gordana Mikulić*. Zagreb: Educa.
11. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
12. Piškorec, V. (1996). *Đurđevački zbornik 1996. V povodu 70. obletnice živlejna Đuke Tomerlina – Picoka*. Đurđevac.
13. Težak, S., Babić, S.(1992). *Gramatika hrvatskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Turza – Bogdan, T. (2008). *Kajkavski dramski tekst u funkciji učenja jezika. Hrvatski, časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
15. Turza-Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskoga jezika: Prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec: Redak.
16. Zvonar, I. (2014). *Pregled povijesti kajkavske usmene književnosti; 1. dio, Od prvih tragova do dvadesetih godina 20.st.* Zabok: Hrvatska udruga Muži zagorskoga srca.

Mrežni izvori

1. Alerić, M. (2006). Imanentna gramatika u ovladavanju standardnojezičnom morfologijom. Lahor, 2 (2), 190-206. Pristupljeno 12.3.2024. <https://hrcak.srce.hr/1091>
2. Bašić, M. i Malnar Jurišić, M. (2021). Iz frazeologije đurđevačkoga kajkavskog govora. Hrvatski dijalektološki zbornik, (25), 1-15. Pristupljeno 17.3.2024. <https://doi.org/10.21857/y6zolbrzqm>
3. Ciglarić, S. (2023). RAZVOJ I POTICANJE GOVORA I JEZIKA U DJECE. *Varaždinski učitelj*, 6 (12), 447-452. Pristupljeno 12.3.2024. <https://hrcak.srce.hr/303733>
4. Kalogjera, D. (1965). O odnosu regionalni dijalekt - standardni jezik. *Jezik*, 13 (1), 27-30. Pristupljeno 1.4.2024. <https://hrcak.srce.hr/234637>
5. Križaj Grušovnik, J. (2022). USPJEŠNA KOMUNIKACIJA U ŠKOLI. *Varaždinski učitelj*, 5 (9), 6-11. Pristupljeno 22.2.2024. <https://hrcak.srce.hr/271798>
6. Vignjević, J. (2020). Upute za dobar govor u odgajanju i obrazovanju - Nadahnute Kvintilijanovim i Marulićevim mislima. *Nova prisutnost*, XVIII (2), 325-338. Pristupljeno 12.3.2024. <https://doi.org/10.31192/np.18.2.7>
7. narječje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 19.4.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/narjecje>>.

KAZALO SLIKA

1. Slika 1 prikazuje učenike u igri bacanja potkove (izvor: dokumentacija autorice rada)
2. Slika 2 prikazuje učenike kako skaču u jutenim vrećama (izvor: dokumentacija autorice rada)
3. Slika 3 prikazuje objašnjavanje pravila igre *Care, care gospodare* (izvor: dokumentacija autorice rada)
4. Slika 4 prikazuje igru *Pokvareni telefon* (izvor: dokumentacija autorice rada)
5. Slika 5 prikazuje čitanje ulomka iz knjige *Mali Kraljevič* (izvor: dokumentacija autorice rada)

6. Slika 6 prikazuje primjere kartica sa sličicom i nazivom stvari/životinje/pojave (izvor: dokumentacija autorice rada)
7. Slika 7 prikazuje starinske stvari koje su učenici imenovali (izvor: dokumentacija autorice rada)
8. Slika 8 prikazuje Kahoot kviz koji su igrali učenici 3. razreda (izvor: dokumentacija autorice rada)

KAZALO GRAFIKONA

1. Grafikon 1 prikazuje rezultate na tvrdnju: *Današnje aktivnosti bile su mi teške i nisam ih shvatio/la.* (izvor: dokumentacija autorice rada)
2. Grafikon 2 prikazuje rezultate na tvrdnju: *Kroz današnje aktivnosti bolje sam upoznao/la kajkavsko narječje i đurđevački mjesni govor.* (izvor: dokumentacija autorice rada)
3. Grafikon 3 prikazuje rezultate na tvrdnju: *U školi bih želio/željela učiti više o kajkavskom narječju i đurđevačkom mjesnom govoru.* (izvor: dokumentacija autorice rada)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)